

Pótlások Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I—III. kötetéhez

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN LEVŐ,
BIBLIOGRÁFIAILAG MÉG LE NEM ÍRT
RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYOK

(Hetedik közlemény.)

F A Z A K A S J Ó Z S E F

113.

[Pápa vagy Németújvár, 1624 táján.]

Kanizsai Pálfi János. EGYMASSAL VA[LÓ BE]SZELGETESE | [AZ |]
VR CHRISTUS[NA]C, ES AZ NYO- | MORULT ANYAS[ZE]NTEGYHAZNAC |
MELLYBől, AZ VR CHRISTVS, AZ[OKNAK], KIC AZ δ NEVEJERT HA-
BORU- | ságot Izenvednec, mit kívánnyon, és azo[k az δ nyo]morusá-
gokban magokat mint vifellyéc, | könnyen [feltalá]lhatni. | *MELLYET AZ
SZENT[IRASBO]L KI SZEDEGETVEN* | AZ NEMES NEMZETES ES
[VITEZ]Lő UKI JANOSNAC, BESZ- | Prim Vármegyénec Vicé-ifpánnyanac
[az δ jóak]aro Patronus Uránac hires neve alatt | Ki boczátott é[...]énc
ajánlott | *KANISAI P. JANOS[S PAPA]I PRAEDICATOR.*

Függőleges állású egyleveles nyomtatvány. Amennyire töredékeink alapján megállapít-
ható, a nyomtatvány tükrének szélessége kb. 32 cm lehetett, magassága pedig legalább 40 cm.

A fenti címszöveg alatt, a töredékeinken megmaradt betűk és a két hasábban elhelyezett
bibliai igék egyik megmaradt fejlécje alapján a következő feliratokat képzelhetjük el, illetve
olvashatjuk:

S[ZAV]A | [AZ] | (a bal oldali hasáb tetején:) *UR CHRISTUSNAC* | (a jobb
oldali hasáb tetején, az előbbivel bizonyára egy sorban:) [ANYASZENTEGY-
HAZNAC].

Az első hasábban Jézus Krisztusnak az egyházhoz és a hívekhez szóló igéi olvashatók, az
evangéliumi helyek megjelölésével. A második hasábban olyan bibliai igék, amelyeket az
egyház, illetőleg a hívek mondhatnak Krisztusnak. A locusok itt is pontosan meg vannak
adva. Az első hasáb szövege antikva, a másodiké kurzív betűkkel van nyomtatva. Az első
hasázból két töredékünk van, a másodikból egy. A szövegnek — becslésünk szerint — mint-
egy kétharmadát tartalmazzák töredékeink. A címezést, illetőleg a szöveg egyes részeit tar-
talmazó papírdarabok mind egyforma méretűek (kb. 13 × 19 cm) és így bizonyára ugyanannak
a könyvnek a kötéstábláiból kerültek ki. Töredékeink közt egy ajánlásváltozat címrészei
is ott vannak. Ezek a papírdarabokon a cím nyomása azonos és csupán az ajánló soroktól
kezdve tér el a címezés szövege a fent idézett változattól. A 9. sortól itt a következő, részben
feltételezett szöveg áll, illetve állhatott:

AZ TEKENTETES NEMZETE[S ES NAG]YSAGOS POPPEL EVA ASZ- |
fzonnac, az Tekentetes Nemzetes es Na[gyságos Batthyá]ni Fe[re]ncz Urnac
kedves és fzerel- | mes házas társánac jo hirrel t[el]jes szivvel eleibe] boc[sátot]t,
és δ Nagyságánac, | mint kegyelm[es Patrona Asszonyánac a]lá[zatosa]n aján-
lott. | *KANISAI P. [JANOS PAPA]I PRAE]DICATOR.*

Az első változat címezte — amint láthattuk — Uky János, Veszprém vármegyei alispán (l. róla: Nagy Iván: Magyarország családai. 11. köt. Pest 1865. 396. l.). A második változaton olvasható Poppel Éva Batthyány Ferenc gróf felesége volt. Batthyány és felesége buzgó pártfogói voltak a református egyháznak. Szenczi Molnár Albert, aki egy időben udvari papjuk volt, úgy emlékezik meg a grófnéról, mint aki igen gyöngéd szeretettel vette körül családját (l. Szenczi Molnár Albert naplója... Kiad. Dézsi Lajos. Bp. 1898. 62. l.). Kanizsai Pálfi János „Arany temjénezés” c. imádságos könyvét is Batthyánynénak ajánlotta. Ez a munka 1632-ben jelent meg Pápán, de példány már nem ismeretes belőle. Szabó Károly ezzel az imádságos könyvvel kapcsolatban tévedésből mondja Poppel—Lobkovitz Évát Batthyány Boldizsár nejeének Batthyány Ferenc helyett (RMK I. 625.), amint azt Dézsi Lajos már helyesbítette is imént említett kiadványában, az idézett lapon, és amint azt helyesen olvashatjuk Nagy Iván fentebb említett munkájában is (l. köt. 243. l.).

Nyomatványunk betűtípusai egyeznek a szepesváraljai Bernárd Máté által vezetett Batthyány-féle nyomda betűivel (vö. RMK I. 573.). Bernárd 1619-ben tűnik fel először Németújváron, ahol kiadja a Heidelbergi Kátét. Ezután néhány évig semmit sem tudunk róla, egészen 1624-ig, amikor Pápán nyomtat. Ettől kezdve 1632-ig vannak adataink pápai működéséről. A mi egyleveles nyomtatványunk mindenestre nem lehet későbbi 1625-nél, tekintve, hogy Batthyány Ferenc ebben az évben halt meg, míg nyomtatványunk kiadásakor még élt, amint ez az ajánlás szövegezéséből világosan látszik. Bernádról nem tudjuk, meddig nyomtatott Németújváron és hogy valóban csak 1624-ben került-e Páparra.

Mivel Kanizsai Pálfi már 1612-től pápai lelkész volt, a nyomda megindulásától kezdve 1625-ig bármikor kiadhatta munkáját, akár Németújváron, akár Pápán, hiszen Batthyányék nyomdáját bizonyára mindig igénybe vehette. A megjelenés idejének pontosabb megközelítéséhez hozzásegíteni látszik az a körülmény, hogy könyvtárunk 1907-ben, ezzel egyidejűleg három olyan naptártöröredéket is beszerezett, amelyek nyilván ugyanazon kötetáblából kerültek elő (l. Magy. Könyvszemle 1908. 74. l.). Ezeket a naptárakat 1624-ben, 1625-ben, ill. 1627-ben nyomtatták, mégpedig minden bizonyíték szerint mind a hármat Pápán (l. az RMK I. 543a, 547b és 572/2. jelzetű példányainkat és vö. Századok 1868. 318. l.). A fentiekben már megállapított legkésőbbi lehetséges évünket, 1625-öt figyelembe véve, úgy véljük, nagyobb a valószínűsége annak, hogy inkább e naptárak megjelenési ideje táján, vagyis 1624 körül nyomtatták egylevelesünket, mint korábban, és inkább Pápán, mint Németújváron. A szóban forgó Batthyány-féle nyomdáról l. egyébként Jenei Ferenc megállapításait (Magy. Könyvszle 1961. 299. l.) és Gulyás Pál adatait (A könyv sorsa Magyarországon. Bp. 1961. II. rész. 146. l.).

(Jelzete: RMK I. 543/b.)

114.

Lőcse 1702.

SZENT | DAVID | KIRALYNAK | és | PROFETANAK | SZÁZ-ÖTVEN |
SOLTARI | A' *Francziai* Nóták | 's Versek szerint *Magyar* | Versekre fordítottak
's | rendeltettek. | Szentzi MOLNAR ALBERT | által. | LŐTSÉN, *Nyomt.*
1702. *E/zt.*

$12^0 A^{12} - X^{12} = 424$, [8], 71, [1] 1.

Ez a hangjegyes énekeskönyv nem egyéb, mint az evangélikusok és a reformátusok által használt és számos kiadásban megjelent egyházi énekeskönyv egyik kiadásának második kötete. Ezek a második kötetek általában külön címlappal jelentek meg, és bizonyára önállóan is árusították őket. Az első kötet ennél az énekeskönyv-típusnál a bibliai zsoltárok felhasználásával újonnan költött énekeket, egyéb dicséreteket, továbbá himnusokat tartalmazott, míg a második kötetben a bibliai százötven zsoltárnak Szenczi Molnár Albert által készített, hűségre törekvő verses fordításai kaptak helyet, amelyek után még egy imádságokat tartalmazó függelék is szokott következni. Az énekeskönyv egyes kiadásainál a két rész összetartozását nemcsak az együtt való használás és a többségükben összekötött példányok bizonyítják, hanem általában az első rész címlapjának a megszővegezése is. A most leírásra került példányunk egy olyan lőcsei kiadású első résszel van összekötve, amelynek a címlapjára az 1701. év van nyomtatva. Ennek címe a következő:

A' | SZ. DAVID PRO- | FÉTÁNAK ékes Rhythmusú | SOLTARI- | VAL |
ÉS A' SOLTÁROKBOL | Izereztetett | DITSERETEKKEK, | Iftenes ÉNEKEK-
KEL, | és HYMNUSOKKAL | tellyes K^oNYV. | Ezek után vannak egy néhány |
áhitatos IMADSAGOK. | ...

Ebből az első részből egyébként van még egy — korábban beszerzett — önálló példány is könyvtárunkban, amelyet e sorok írója még 1959-ben írt le (Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve. 1959. Bp. 1961. 186. l., RMK I. 1636/a). A leírás jegyzetében utalás történt arra, hogy a példány a címlapon jelzett szoltári részt és az imádságokat nem tartalmazza. E bibliográfiai leírás megjelenése óta vásárolta meg könyvtárunk ezt a mindkét részt magában foglaló példányt. Mivel a két rész címlappain két egymás után következő év áll, valószínűnek tartjuk, hogy ez a két kötet nem csupán könyvkötői kolligátumot képez egymással, hanem egyazon kiadásnak két része. Ez természetesen nem bizonyos, de könnyen elképzelhető, hogy az 1701-ben elkezdett nyomtatást nem tudták az év végéig befejezni és a második rész nyomására már csak 1702-ben került sor. Az 1680—1681. évi kolozsvári énekeskönyvnél is hasonló a helyzet (RMK I. 1244. és 1261.).

(Jelzete: RMK I. 1658a, az RMK I. 1636a 1. példányához kötve.)

115.

[Brassó 1644—1660 között.]

[Epithalamia in honorem nuptiarum domini Lange.]

Függőleges állású egyleveles nyomtatvány, díszes keretézéssel.

Töredékünk két darabból áll, amelyek egymás mellé téve — csekély hiánnyal — a nyomtatvány alsó felét teszik ki. A szöveg ezen a fennmaradt részen kéthasábos, és két, esküvőre szóló üdvözlővers részeit tartalmazza. Az első hasábban egy latin nyelvű vers nyolc utolsó sorát láthatjuk, amely után egy német nyelvű vers következik. Ennek 84 sorából 16 hiányzik, amit onnan tudunk, hogy a hatsoros versszakok sorszámmal vannak ellátva és az első hasáb alján levő 5. versszaknak a második hasábban, a nyomtatvány felső részén folytatódó 5. sorától a 8. szakasz 3. soráig hiányos a vers, viszont onnan kezdve végig megvan. A versek fölött minden bizonnyal az esküvői üdvözlő bevezető sorai állottak, nagyobb és részben talán díszes betűtípusokkal nyomtatva. Számításunk szerint a szedéstükör magassága jóval nagyobb lehetett a legfeljebb 23 cm-re tehető szélességnél. A második hasáb alján, a német vers alatt meg van nevezve a szerző: „TROSTFRIED HEGENITIUS | Med. Coron.”. Mivel a latin nyelvű vers végén nincs szerzői név, lehetséges, hogy az is Hegenitustól származik, de ez nem bizonyos.

Hegenitius — úgy látszik — máskor is szívesen írt alkalmi verseket, mert Albrich Márton: Opusculum metaphysicum c. m. munkájában (Coronae 1657, RMK II. 876.) egy másik lappangó versére bukkantunk rá, amelyet Albrich-hoz írt. Hegenitius egyébként 1644-től 1660-ig volt Brassó város tisztiorvosa és 1660-ban halt meg. Nyomtatványunknak tehát ebben az időben kellett megjelennie. (Hegenitius életrajzi adatait l. Szinyei József: Magyar írók élete és munkái c. művének 4. kötetében (Bp. 1896.), a 611. hasábon.)

Az esküvő érdekelt személyeiről — sajnos — csak annyit lehet töredékünk alapján megállapítani, hogy a vőlegény egy Lange nevezetű férfiú volt, akit a német vers elején egyszerűen „**HERR LANGE**” néven említ a szerző.

A töredékek betűtípusait megvizsgálva, megállapítottuk, hogy mind a fraktur, mind az antikva szövegbetűk, mind pedig a keretdísz elemei megvannak a brassói Herrmann Mihály-féle nyomda kiadványaiban, így például az említett RMK II. 876. számú munkában is. A fraktur betűket itt a Disputatio septima második számozatlan levelének a hátlapján találtuk meg.

(Jelzete: RMK II. 2031/b.)

[Frankfurt an der Oder] 1625.

Moller, Joachim Friedrich — Schirmer, Andreas — Frisowitz Boldizsár.
 ORATIONES III. | De | INCLINATIONE | PRINCIPUM | Seu | CAUSSIS,
 quae Principes à recto | tramite plerumq; deflectere soleant; | *Quas* | Jlluſtri ac
 Generoſiſſimo Dn. | DN. RAPHAELI COMITE de LESZNO | Palatini de Belfenſi,
 &c. Profefſoribus excel- | lentiffimis, Studioſis, Nobiliſſimis, | Praeſtantiffimis, |
 PRAESENTIBUS | In Electorali Academia | Francofurtana | *In Collegio Oratorio*
 | M. JOACHIMI MAGIRI | Cultiffimi ac Politiffimi quidam | Juvenes | elabora-
 runt | & è cathedra Acroaterii minoris | memoriter recitarunt. | Typis exſcripfit |
 MICHAEL KOCHIUS | Anno 1625.

4° [13] lev.

A füzetben levő első két beszédet német egyetemi hallgatók írták, míg a harmadik beszéd szerzője, Frisowitz Boldizsár, magyarországi, beszercebányai (Neosoliensis) fiatalember volt. Frisowitznak — más munkái mellett — ez a műve is nyilván van tartva a Régi Magyar Könyvtár III. kötetében, Hellebrant Árpád leírásában (RMK III. 1382.), azzal a címmel, amely füzetünkben az Y4b lapon olvasható, ahol Frisowitz beszéde kezdődik. A megjegyzés szerint Joachim Magirus professzor Gymnasmata oratoria ad methodum politicae Lipsianae c. kötetében jelent meg. Magirus gyűjteményes kiadványából Hellebrant csak a drezdai, volt királyi könyvtár példányát említi bibliográfiájában, Budapesten mi sem találunk belőle példányt. A kezünkben levő füzet kétségtelenül különlenyomat, mert egy nagyobb kiadvány X—Z iveit tartalmazza és valószínű, hogy éppen az említett kötetből való, amelyben egyébként Frisowitznak még más munkái is megjelentek. Különlenyomatunk azonban a beszédek szövegén kívül ajánló sorokat is tartalmaz, s ezzel hungarika szempontból egy kicsit többet is nyújt számunkra, mint az említett gyűjteményes kiadásban levő szöveg, amely mellett aligha képzelhető el még valamely, a magyarországi szerző személyéhez kapcsolódó járuléka. Frisowitz Rhöll Jób, szomolnoki és gölnicbányai bányabirtokosnak és Sowenitz János, lőcsei városi tanácsosnak ajánlja a füzetet, mint pártfogóinak és rokonainak. A címben említett három beszéden kívül még egy negyedik munkácska is van példányunk végén (Z₃₋₄ lev.), egy Daniel Friderici (vagy Fridericus) nevű sziléziai hallgatótól. Ez a kis értekezés szintén a fejedelemség kérdéseiről szól, de mégsem tartozik a különlenyomathoz; bizonyára füzési szempontból nem vágták le az utolsó ívről.

A nyomdász neve alapján megállapítottuk, hogy a kiadvány az oderai Frankfurtban jelent meg, ahol a beszédek is elmondták.

(Jelzete: RMK III. 1382/a.)

H. n. 1644.

Ferdinánd III., magyar király. Röm. Káysf. auch zu Hungarn vnd Böh- | men
 Königlichcr Mayest: abgefertigtes | MANIFEST, | An alle des Königreichs Hungarn,
 | vnd Ih. Mayest. angehörige | Lande. | Treulich auß dem Lateinischen ins Teutsche
 vbersetzt. | Benebenst einem | Von dem Fürsten in Siebenbürgen Geor- | gio Rakoczy
 an bemeltes Königreich Ungarn | abgangenem vnd translatirten Schreiben | de dato
 17. Febr. An. | 1644. | Gedruckt im Jahr Christi Anno 1644.

4° A⁴—B²=[6] lev.

Ez a kiadás III. Ferdinánd kiáltványának azt a német fordítását közli, amely a Szabó Károly által leírt RMK III. 1618. szám alatti kiadásban is olvasható. Nem egyezik azonban ez a fordítás az RMK III. 1617-ben levővel. Ugyanígy Rákóczi kiáltványának is különböző

német fordításaival találkoztunk. III. Ferdinánd kiáltványa ebben a kiadásban a bevezető sorok után így kezdődik: *Wie wachtfamblich vnser väterliche | Sorg und Vorfehung...*
I. Rákóczi György manifesztumának kezdete: **We thewr vnd rühmlich bey einem jeden die | freyheiten des Leibes vnd der Seelen geachtet wird...*

(Jelzete: RMK III. 1618/a.)

* A W-betű három sor magasságú díszes iniciálé.

118.

H. n. 1644.

Ferdinánd III., magyar király. Rómisch: Kayserlicher, | auch zu Hungarn vnd
Böhaimb Königlicher | Majestätt, an alle deß Königreichs Hun- | garn, vnd denen Ihme
angehörigen | Landen abgefertigtes | MANIFEST, | Trewlich auß dem Lateinischen
in | Teutisch versetzt. | Im Jahr Christi | M. DC. XLV.

4° [4] lev.

A kiáltványnak ugyanazt a német fordítását találjuk ebben a kiadásban is, mint az előzőben (RMK III. 1618/a.). A manifesztum szövegrésze így kezdődik: *Wie wachtfamblich vnser Väter = | liche Sorg vnd Vorfehung...*

(Letét a keszthelyi Helikon Könyvtár állományából. Jelzete: RMK III. 1637/a, koll. 3. RMK II. 2081/4. péld.)

119.

H. n. 1644.

Ferdinánd III., magyar király. MANIFEST, | Rómisch: Kayserli- | cher, auch
zu Hungarn vnd Böhaimb | Königlicher Mayest. an alle des Königreichs Hun-
| garn, vnd denen Ihme angehörigen Landen abgefertigt | fremlich aus dem Lateini-
schen in Teutisch | versetzt. | [Fametszet: császári címer.] Im Jahr Christi | M. DC.
XLIV.

4° A⁴ = [4] lev.

A kiáltványnak ugyanazt a német fordítását találjuk ebben a kiadásban is, mint az előzőkben (RMK III. 1618/a és 1637/a). A manifesztum szövegrésze így kezdődik: *Wie wachtfamblich vnser Väterliche [!] | Sorg vnd Vorfehung...*

(Jelzete: RMK III. 1638/a.)

120.

[Wittenberg] 1657.

Bayer János. J. B. F. | DISSERTATIO | PHILOSOPHICA | De | RATIONE
LI- | BERTATIS SPIRITUS FI- | NITI INCOMPLETI | FORMALI. | *Qvam* |
IN ILLUSTRATI AD ALBIM ACADEMIA | PRAESIDE VIRO | *Praeclarissimo*
Amplissimo atq[ue] Excellentissimo | DNO. M. CHRISTIANO | TRENTSCHIO, |
Logicae & Metaphysicae Profefs. Publ. longè celeberrimo, Domino praecep-

tore, Fautore, ac Patrono aeta- | tèm fufpiciendo, | *publico Eruditorum examini*
fiftit | M. JOHANNES BAYER, | Eperiesfino=Hungarus Reipub. | Patr. Alumnus.
| *Ad diem 1. Iulii Anno 1657.* | In Auditorio Majori. Horis antemerid. |
LITERIS JOHANNIS HAKEN.

4° A⁴ – D⁴E² = [18] lev.

Az értekezést Eperjes város bírójának és tanácsosainak ajánlja a szerző.

(Jelzete: RMK III. 1995/a. Koll. 87. RMK III. 2097/3. péld.)

121.

Altdorf 1660.

Metzger János Honorius. POLITICA | DE | POLITICO | DISSERTATIO, |
QVAM | DEO TRINUNO ADSPIRANTE | SUB PRAESIDIO | Viri Clarissimi,
Amplissimi, Excellentissimi[ue] | DN. M. JOH. PAUL. ſchwingers | IN HAC IN-
CLUTA NORICO- | RUM ACADEMIA POLIT. METAHP. [!] | ET LOG.
P. P. CELEBERRIMI FA- | CULT. PHILOSOPH. H. T. DECA- | NI SPECTA-
TISSIMI, | DN. Praeceptoris ac Fautoris fui debito | honoris atq; obſervantiae
cultu aetatèm | proſequendi | PUBLICE | Eruditorum placidae diſquifitioni
ſubjicit | JOHANNES HONORIUS Metzger. V. A. | AUTHOR-RESPONDENS |
DIE 13. JANUAR. | ANNO AERAE CHRISTIANAE MDCLX. | ALTDORPHI |
Typis GEORGI HAGEN, Univerf. Typographi.

4°, [18] lev.

Az értekezésből két példányunk van. Az egyikben, a címlap hátlapján a szerző ajánlása olvasható Sopron szabad királyi város polgármesteréhez és tanácsosaihoz, mint pártfogóihoz. A másik példányban nincs ajánlás. Az értekezés után három üdvözlővers áll: az elsőt az elnök írta, a másodiknak a szerzője Reisinger Pál Jakab, „Sopronienſis Hungarus”, aki Metzger polgártársának (conciſis) és barátjának nevezi. Láthatjuk tehát, hogy szerzőnk soproni volt. A harmadik vers írója Heuchlin Keresztély, „Pofonio Hungarus”. Ő rokonának (cognatus) mondja Metzger. Másodpéldányunkon az ajánlás hiányán kívül csak egy kisebb nyomásbeli eltérés látható, s ez a címlapon van, ahol a vita ideje a következő hónapra van téve, helyet hagyva a kitűzendő napnak, a következőképpen: *DIE FEBR.* Első példányunk címlapjának alján a szerző sajátkező, tintával beírt dedikációját olvashatjuk: *Et Nobiliſſimo atq[ue] Doctiſſimo Dno Johanni Andrea[e] Preining [etc. etc.] Fautori atq[ue] Amico ſuo ſingulariter dilecto, cum ſalute et voto perennitatis felicitatis tranſmittit Author m. p.*

(Jelzete: RMK III. 2104/c.)

122.

Regensburg 1661.

Titius Dávid. A. Ω. | Seeliger Liebes-Wechſel | Zwischen | GOTT | Und |
Seinen Glaubigen | Auß dem 37. Pfalm und deſſen 4. und 5. Verß, | Bey Chriſt-Abel-
licher Sepultur | Der weyland | Wohlgebornen Frauen, Frauen | Annae Catharinae, |
fr: von Herberſtain, geborner Frey Herrin von | Kainach, Wittiben, | Welche zu Preß-
burg in der Haupt-Statt Niedere-Hungarns, | ſeliglich in Ihrem H. Erren Jeſu entſchlaf-

fen, | den 4. Martij 1661. | Hierauff aber den 17. Martij selbten Jahrs in Ihre |
Wdliche Grufft daselbst beygesetzt worden, | Gewiesen | Von | DAVIDE TITIO
Evangelischen Prediger daselbst, | und Preßburgischer Gespansschafft p. t. Decano |
primario & Vice-Senior. | Gedruckt zu Regenspurg bey Christoff Fijcher 1661.

4° A⁴—D⁴=[16] lev.

(Jelzete: RMK III. 2141/a.)

123.

[Wien] 1666.

(Barth János Konrád.) DER ERSTE | SOHN, | JOHANNES | ZACHARIAS |
SCHUBERT, | Von dem HERRN gegeben, | Dem Edlen, Ehrn Vesten vnd Wolge-
lehrten | HERRN | JOHANNI ANDREAE | SCHUBERTO, | Vnd | Der Edlen,
Viel Ehr- vnd Tugendreichen | FRAWEN | SUSANNAE | CATHARINAE | Einer
Gebornen | TRENSELM, | Den 7. Octobr. 1666. | In der Königlichen Frey-Statt
Wedenburg, | Aber | Nach verfloffenen 26. Stunden | DEN HERRN WIDER | GE-
GEBEN.

4° 16 l.

A címlével hátlapján „M. Iohann-Conradus Barthius, A.” epigrammáját olvashatjuk, amelyet a bánatos szülők vigasztalására írt. Tekintve, hogy a címlapon a gyászbeszéd szerzője nincs feltüntetve, a füzet élére helyezett epigramma alapján nyilvánvaló, hogy Barthot kell szerzőnek tekintenünk. A beszéd szövege után még két vers következik, amelyeknek a végére a következő szerzői név van nyomtatva: George Launer, Pfarrherr | zu St. Wolffs. St. Wolf a sopron-megyei Balf községnek volt a német neve. Launer György tehát balfi pap volt, míg Barth soproni, ahol a gyászbeszéd történt. Egyébként Szinnyi József (Magyar írók élete és munkái. 1. köt. Bp. 1891. 635. has.) és Zoványi Jenő (Cikkei a „Theologiai Lexikon” részére. Bp. 1940. 33. l.) is Barth művének tartották ezt a beszédet, amelynek címét azonban nem ismerték pontosan.

Ami az impresszum nélküli nyomtatvány megjelenési helyét és nyomdáját illeti, megállapítottuk, hogy nyomtatványunk minden valószínűség szerint Bécsben, Johann Baptist Hacque nyomdájában jelent meg. A Hacque-nyomdának egy ugyancsak fraktur betűtípusokkal készült kiadványában (Albmayr, Dietrich: Die vier Elementa. Wien 1672.) ugyanazt az apró szövegtípust találtuk, és a kiemelő, vastagabb betűtípus is azonos benne. Ezenkívül a címlapon levő kisebb és nagyobb antikva-típus és nyomtatványunk díszítő körzete is megtalálható Hacque egy másik nyomtatványában (RMK III. 2584.). Nyomtatványunk címlapján a kisebb antikva-típus verzális betűi közt egy oda nem illő, még kisebb U-betűt is láthatunk, amely ugyanilyen felhasználásban megtalálható Hacque utóbb említett nyomtatványának A₂₂ lapján. Barthnak egyébként egy másik alkalmi kiadványa ugyancsak Hacque nyomdájában jelent meg, 1678-ban (l. a 125. sz. tételünket).

(Jelzete: RMK III. 2323/a.)

124.

Jena 1668.

Stieffler János.* LOCI THEOLOGIAE* | HISTORICI, | Das ist: | Geiſtli-
cher | * Historien-Schatz, | Worinnen über 1100. heilsame und sehr* | erbauliche
Exempel, Theils auß hocherleuchter Theologen | Schrifften, Theils sonst berühm-
ter Autoren vornehmsten Büchern, | in zierlicher Ordnung vorgetragen, unsere

237

Glaubens=Artikel dadurch | erweißlich bestärket, der Nutz und Würkung tröstlich | erkläret werden | * Mit sonderbahren Fleiß und stäter Anmerckung zu Jedermän=* | nigliches Christenthumbz, seeligen Auffnehmen und Behagen, | in ein vollständiges Werck verfertigt, | auch | * Dreyfachen Register versehen * | Von | * Johann Stieff=lern, Evangelischen Prediger * | zu Seben in Ober=Ungarn. | * Auf Verlag Veit Ja=cob Treschers, Buchhändlers zu Breslau. * | Drucks in JESZU | JOHANNES NI=SIUS, M DC LXVIII.

4° [26], 2092, [44] l., 1 rézmetszetű tábla (a szerző arcképével).

A *-gal jelölt részek vörös nyomásúak.
(Jelzete: RMK III. 2431/a.)

125.

Wien 1678.

Barth János Konrád. TRISTISSIMAE ORBITATI | PISSIMORUM PAREN=TIUM, | NOBILISSIMI AMPLISSIMIQVE VIRI, | D. TOBIAE SEBASTI=ANI | PRAUNII, | IVRISCONSVLTI, & DIVERSORVM PRINCIPVM | STATVVMQVE IMPERII CONSILIARII ATQVE AD | AULAM CAESAREAM CONSTITUTI AGENTIS, | NOBILISSIMAEQVE MATRONAE | D. ANNAE SUSANNAE | STAINERAE, | OPTIMIS QVIBVSQVE SEXVS SVI ORNA=MENTIS | CUMULATISSIMAE CONJUGIS, | OMNES LIBERORVM RELI=QVIAS | DELICIASQUE SUAS | IN DVLCISSIMO INFANTE | *GOTTLIEB=TOBIA*, | SUMMO CUM ANIMI MOERORE INFERENTIUM | TVMVLO, | *Quaecunqve Solatium* | FRATERNO AFFECTU SUGGESTIT | CONDOLENS AFFINIS | IOH. CONR. BARTHIVS, | ARGENTORATENSIS. | VIENNAE AUSTRIAE, Typis JOAN. BAPT. HACQUE. 1678.

2° A⁴ = [4] lev.

A szerző 1665-től kezdve soproni evangélikus elsölelkész volt, ezt megelőzőleg pedig Bécsben működött, mint a dán követség papja (l. Zoványi Jenő: Cikkei a „Theologiai lexikon” részére. Bp. 1940. 33. l.). Egyébként elzászi születésű volt és a strassburgi egyetemen is tanult. Nyilván strassburgi tanulmányaira való tekintettel nevezi magát itt Argentoratensis-nek. A leírt alkalmi nyomtatvány egy gyűjtőkötetben maradt fenn, amelynek gerincére annak egykori tulajdonosa, ill. összegyűjtője a következő címfeliratot íratta: *Oedenburgische Predigten und Gedichte*. A kötetbe Korn Fülöp pozsonyi könyvkereskedő exlibrise van beragasztva.

(Jelzete: RMK III. 2890/a, koll. 20. ad RMK III. 4732./3. péld.)

126.

Regensburg 1688.

Barth János Konrád. בן פרת יוסף בן פרת | FILIUS ACCRESCENS JO=SEPH: | FILIUS ACCRESCENS. | * J O S E P H * | Wird wachsen, Er wird wachsen wie | an einer Quelle. | * JERO KÖNIGS. MIZ. * | Dem Allerdurch=läuchtigsten, Großmächtigsten | Fürsten und Herrn, | *H*errn JOSEPHO, dem *E*rsten, | *KÖNIG* in *UNGARN*, | Auf den Tag der Krönung | [Ez alatt

egy 4×10 cm méretű rézmetszet áll. Téglalap alakú keretben egy érem két oldalát látjuk. A bal oldali körben — középen — olajággal átfont, hegyével felfelé álló pallos, fent a Gondviselést jelképező, háromszögbe rajzolt szem, sugarakkal, alul „AMORE . ET . TIMORE” körirattal. A jobb oldali körben fent korona, alatta vízszintes sorokban a következő felirat: „IOSEPHUS | ARCHIDVX AVSTRIAE | CORONATUS | IN REGÉ UNGARIAE | POSONII | DIE 9 DECÉ | 1687”. A kép alá a következő szöveg van metszve, cifra betűkkel: „Gott kröne Dich mit Gnad, Zu Lieben from und freunde: | Gleichwie mit einem Schild, Zum Schrecken aller Feinde!”. A rézmetszet alatt a nyomtatott szöveg folytatódik:] Zu allerunterthänigsten. Ehren, bey dem Oedenburgischen | Bet-Hauß, auf Anordnung E. K. M. Kirchen-Convents in einer | Christl. Extra-ordinar-Predigt fürgetragen und auf | Begehren zum Druck verfertigt | Durch | Johann Conrad Barth, Predigern daselbst. | Regenspurg, gedruckt bey Joh. Georg Hofmann. 1688.

4° [2] 75 [1] l.

* A csillagok közti betűk díszes iniciálék.
(Jelzete: RMK III. 3506/a.)

127.

Graz 1689.

[*Hevenesi Gábor.*] CALENDARIUM | MARIANUM | è Victorijs | Contra Gentiles, Tur- | cas, Haereticos, & alios | iniusti belli Authores | Ope Sanctiffimae Dei Genitricis ob- | tentis; nunc primùm in singulos Anni | dies ad piè recolendum digeftis, con- | cinnatum, | Ac | SODALIBUS | BEATAE | MARIAE | VIRGINIS | NATAE ANGELO- | RUM REGINAE | *Pro Xenio oblatum* | GRAECII, | M. DC. LXXXIX. | Graecij, Typis Haeredum Widmanftadii.

12° A¹² — H¹² I¹ = [4] 189 [1] l.

A már ismert, 1685. évi gráci kiadáshoz képest (RMK III. 3346) csak variáns kiadás. A teljes szöveg azonos nyomású, csupán a címlap és az utána következő levél más, mégpedig nemcsak nyomásában, hanem szövegében is. Ezt a kiadást a címlapon megnevezett Sodalitas Sigismundus Rudolphus és Franciscus Xaverius Antonius de Wagensperg grófoknak ajánlja. Az 1685. évi kiadás Hellebrant szerint 13 képmelléklettel jelent meg, de a mi 1685. évi példányunkban csak címkép van és Sommervogel is csak címképet említ (Sommervogel, Carlos: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. 1ère partie, tome IV. Paris 1893., 341. has.). A most leírt ismeretlen kiadás nálunk levő példányában egyáltalában nincsen kép.

(Jelzete: RMK III. 3559/a.)

128.

Regensburg [1692].

Barth János Konrád. SERVUS BONUS | Der fromme Knecht, | Reich begabt, sehr getreu, wol belohnt. | In einer | Christlichen Reich-Predigt, | Als | Der weiland Wol Ehrwürdige, Großachtbar | und Hochgelehrte Herr Christoph | Sowitsch, |

Dero zu Wien sich befindenden Kayserl. Königl. | Chur- und Fürstl. hohen Ministern und Rätthe Augspurgischer | Confession, wie auch einer Evangelischen Gemein der Königlichen | Freyen Stadt Oedenburg, hochverdienter Prediger, | seel. Gedächtnuß, | Welcher An. 1692. den 18. Februar. als den Tag Concordiae | in der Nacht, seelig verschieden, den 2. Martii, als Sonntag Reminiscere, | auf dem Evangelischen Gottesacker, in sein Ruhe-Kämmerlein | gebracht wurde, | In dem Evangelischen Bet-Hauß vorgestellt | von | M. Johann Conrad Barth, Predicern daselbst. | Regenspurg, gedruckt bey Joh. Georg Hofmann.

4° [2], 72 l.

(Jelzete: RMK III. 3739/a., koll. 1.)

129.

Olomouc 1699.

[*Hevenesi Gábor.*] FLORES INDICI | *SEU* | DOCUMENTA | Ex aureis Sancti Indiarum | APOSTOLI | FRANCISCI | XAVERII | Societatis JESU, Epistolis | DECERPTA, | *ET* | Per singulos totius Anni dies | DISTRIBUTA. | *DOMINIS DOMINIS* | Almae Sodalitatis B. Virginis | *MARIAE* | Gloriosè in Coelos Assumptae | in Olomucensi Societatis JESU | Univerfitate erectae | *SODALIBUS* | Pro Strena Anni M. DC. XC. IX. oblata. | *Cum Licentia Ordinarij.* | Olomucij, Typis Joannis Josephi Kvlian.

12° A¹²—H¹²= [96] lev.

Hevenesi Gábor művének ez a kiadása ismeretlen, még a jezsuita bibliográfia sem tud róla (Sommervogel, Carlos: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. 1ère partie, tome IV. Paris 1893. 345. has.).

(Letét a zirci Reguly Antal Könyvtár állományából. Jelzete: RMK III. 4143/a.)

130.

Wien 1708.

Gögger, Josef. THESES ETHICAE, | DE | VIRTUTIBUS | MORALIBUS, | PRUDENTIA, FOR- | TITUDINE ET TEM- | PERANTIA, | *QUAS* | In Antiquissima, & Celeberrima Univer- | sitate Viennenfi, | *Anno Salutis M. DCC. VIII. Mense Junio, die 2.* | PRAEMISSO PROBLEMATHE HISTORICO | publicè propugnabit | *Reverendus, Nobilis, ac Perdoctus Dominus* | EMERICUS GYARMATI, | Hungarus Vespriemienfis, AA. LL. & Phi- | losophiae Baccalaureus formatus, ejusdemque | pro Suprema Laurea Candidatus, Col- | legij Pazmaniani Alumnus. | *PRAESIDE* | R. P. JOSEPHO GÖGGER, SOC. JESU, | AA. LL. & Philosophiae Doctore, | ejusdemque in Ethica Professore | Ordinario. | *Viennae Austriae, Typis Andreae Heyinger,* | Univerfitalis Typographi.

12° A¹²B⁸C² = 40 l.

A kiadvány nagyobbik részét egy történelmi kérdéstről szóló párbeszéd teszi ki (3–36. l.), amelynek címe a következő: PROBLEMA | HISTORICUM. | *An Domus Austriaca magis creverit | Victricibus armis, vel verò auspiciis | connubijs?* A tézisek a négy utolsó lapot foglalják el. A jezsuita bibliográfia röviden megemlíti (l. Sommervogel i. m. III. köt. 1526. has.).

(Letét a zirci Reguly Antal Könyvtár állományából. Jelzete: RMK III. 4620/a.)

*Ergänzungen zu „Régi Magyar Könyvtár“
(Alte Ungarische Bibliothek)
von Károly Szabó Band I—III.*

Bibliographisch noch nicht beschriebene alte ungarische Drucke in der Széchényi Nationalbibliothek

7. Folge

J. FAZAKAS

Wir setzen die in unserem Jahrbuch für das Jahr 1959 begonnenen und seitdem fortlaufend veröffentlichten Ergänzungen mit der Beschreibung von achtzehn Drucken fort. Als ersten legen wir den einblättrigen Druck in ungarischer Sprache vor, erschienen von János KANIZSAI PÁLFI, dem reformierten Prediger von Pápa um das Jahr 1624. Die eine Variante des mit zweierlei Widmung erschienenen Flugblattes war der Frau von Graf Ferenc BATHYÁNYI, Éva POPPEL-LOBKOVITZ gewidmet. Sie war, wie bekannt, mit ihrem Manne zusammen eifrige Beschützerin der reformierten Kirche. Unter ihrem Schutz lebte eine Zeit lang Albert SZENCZI MOLNÁR, der berühmte Prediger und Schriftsteller. Auf Grund der Übersetzungen in Verse von Clément MAROT, Théodore de BÈZE und Ambrosius LOBWASSER fertigte er eine bis heute gebrauchte ungarische Übersetzung in Versen des Psalters von König David. In unserer nächsten Beschreibung stellen wir eine bisher unbekannte Ausgabe dieses seines Werkes vor. Die weiteren Drucke sind zum Teile lateinisch, zum Teile in deutscher Sprache. Es sind darunter einige Veröffentlichungen von Universitätsstudenten aus Ungarn, die damals in Frankfurt an der Oder, in Wittenberg, in Altdorf bzw. in Wien studiert haben, ferner mehrere Gelegenheitsdrucke: Grabreden, Trostgedichte, Begrüßungsverse, religiöse Schriften als Neujahrs Geschenk gedacht und eine Predigt anlässlich der Krönung JOSEF I. zum ungarischen König. Aus politisch-geschichtlichem Sichtpunkt sind bedeutungsvoll die drei Ausgaben in deutscher Sprache des am 23. Februar 1644 datierten Manifestes vom Kaiser und König FERDINAND III.; dem einen ist beigefügt der Text der Proklamation von 17. Februar 1644 des siebenbürgischen Fürsten György RÁKÓCZI I. ebenfalls in deutscher Übersetzung. Von den Autoren der vorgeführten Werken erwähnen wir noch den ausserordentlich produktiven Gábor HEVENESI, den Professor der Universität Nagyszombat, der mit zwei Veröffentlichungen, János Konrád BARTH, den lutherischen Pfarrer von Sopron, der mit vier Werken, und János STIEFFLER, lutherischen Pfarrer von Kisszeben, der mit einem über 2000 Blätter zählenden Werk in deutscher Sprache in unserer Serie vorkommt.

